

Vireda skolgård - för lärande och lek

Frida Johansson

Kandidatarbeten vid institutionen för stad och land VT 2008

EX0282 Kandidatarbete i landskapsarkitektur på landskapsarkitekturprogrammet

© Frida Johansson

Title in english: Vireda school yard – for teaching and playing

Handledare: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land

Examinator: Ylva Dahlman, institutionen för stad och land

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Innehållsförteckning

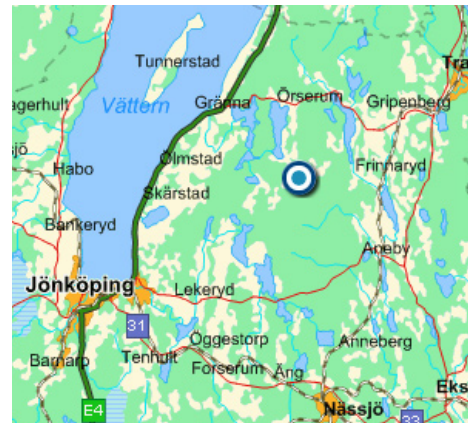
Bakgrund	2
Syfte	2
Frågeställning.....	2
Mål.....	2
Metod	3
<i>Enkäter</i>	3
<i>Litteraturstudier och gestaltningsprocess</i>	3
<i>Besök i Vireda</i>	3
Utomhuspedagogik då och nu.....	4
Varför utomhusundervisning	4
<i>Med alla sinnen</i>	4
<i>För hälsans skull</i>	5
<i>Skolträdgård</i>	5
Hinder (?) för utomhusundervisning	6
Det här tyckte barnen	6
<i>Tabell 1</i>	7
<i>Tabell 2</i>	7
Beskrivning av dagens situation på Vireda skolgård.....	8
Gestaltningförslag.....	9
Diskussion	11
Källförteckning.....	12
Bilaga 1	13

Bakgrund

Skolgården är en plats för lek och aktivitet, såväl stillsam som livfull. Den används på raster och efter skoldagens slut. Men skolgården kan användas även under lektionstid, i ett utomhuspedagogiskt syfte.

Detta är ett kandidatarbete om hur vi som landskapsarkitekter kan skapa förutsättningar på skolgårdar så att de kan utnyttjas bättre som ett utomhusklassrum under lektionstid. Med utgångspunkt från mina samlade kunskaper i utomhuspedagogik, och barnens önskemål om vad skolgården ska innehålla, har jag gjort en gestaltning över skolgården på Vireda skola.

Skolan jag har jobbat med är belägen i Vireda, Aneby kommun, i norra Småland. Vireda är ett litet samhälle med ca 500 invånare. De flesta barnen kommer till skolan med skolbuss från landsbygden runt Vireda. Personal på skolan har berättat att ett tiotal elever själva kan ta sig till skolan på en gång/cykelväg. 87 elever är fördelade på fem klasser från förskolan till årskurs sex. Inför läsåret 07/08 tillkom 25 elever från närliggande Lommaryds skola då denna lades ner. För Vireda skola innebar detta fler elever än vad lokalerna kunde rymma. För att få bättre plats byggdes gymnastiksalen om till klassrum, bibliotek och grupprum. I samband med beslutet att avsluta verksamheten på Lommaryds skola, togs beslut om att bygga en ny aktivitetshall på Vireda skolas skolgård. Denna ska användas till skolans idrottslektioner samt fungera som en lokal för olika aktiviteter i byn (Johansson, muntl.). Hallen, som invigdes den 23 april 2008, ska börja användas när höstterminen startar. Under sommaren 2008 ska skolgården restaureras och i samband med planeringen inför förändringsarbetet kom jag i kontakt med Aneby kommun.

Kartan från www.hitta.se visar var Vireda ligger.

Syfte

Jag ville få en inblick i vad man som landskapsarkitekt kan ge lärare för förutsättningar på en skolgård som uppmuntrar till utomhuspedagogik.

Utifrån barns önskemål om vad deras skolgård ska innehålla samt den teoretiska kunskap om utomhuspedagogik jag har tagit till mig, har jag gjort ett gestaltungs-förslag över Vireda skolgård.

Frågeställning

Hur kan Vireda skolgård utformas för ett utomhuspedagogiskt syfte, och utifrån barnens uppfattning om vad skolgården ska innehålla?

Mål

Mitt mål är att göra ett gestaltungs-förslag över Vireda skolgård som Aneby kommun kan använda till underlag vid renovering av skolgården sommaren 2008.

Metod

Arbetsprocessen under kandidatarbetet har bestått av litteraturstudier under hela arbetet, skissande och handledning av forskare på ämnet under gestaltningen samt enkäter till barnen på Vireda skola samt besök i Vireda. Här följer redovisning av de olika delarna.

Enkäter

Som underlag för att ta reda på vilka behov som finns kring skolgården har jag haft två enkäter till hjälp. Eftersom det var aktuellt att skolgården skulle renoveras redan innan jag kopplades in hade det tidigare gjorts en enkät av personal på Vireda skola till barnen. Eleverna tillfrågades då om vilka tre saker de tycker är viktigast på skolgården. Dessutom fanns det plats för övriga kommentarer. På enkäten fanns frågor som berörde markmaterial, vilka sporter man ville utöva, vilka lekredskap man ville ha, mm. Den enkäten delades ut till alla elever på skolan som var i skolan den aktuella dagen, från förskolan till årskurs sex. Enkäten besvarades samma dag av eleverna i årskurs ett till sex medan förskoleklassen tog med sig enkäten hem och fick hjälp av sina föräldrar att fylla i den.

Titti Olsson skriver i sin bok *Skolgården – det gränslösa uterummet*, att istället för att fråga barnen vad de vill ha, ska man fråga dem vad de vill göra på sin skolgård (1995). Det ska inte bli en inköpslista till ett tivoli utan en idébank för en upplevelserik skolgård. Med anledning av detta lät jag barnen besvara en enkät med just frågan: *Vad vill du göra på din skolgård?* (Bilaga 1). Jag skickade enkäten via mail till en av lärarna på Vireda skola, som kopierade upp den till alla elever som var i skolan den aktuella dagen i årskurs ett till sex. Enkäten besvarades samma dag och skickades till mig via post.

Litteraturstudier och gestaltningsprocess

Under hela arbetets gång har jag studerat litteratur om utomhuspedagogik. Författarna till de böcker jag har läst har en positiv inställning till utomhuspedagogik och beskriver dess fördelar. I detta kandidatarbete redovisar jag mina samlade kunskaper utifrån dessa källor. För att få idéer om hur man kan gestalta en skolgård som används i syfte att lära in ute har jag tittat i och läst böcker som inspirerar och ger konkreta övningar man kan använda. Jag har utgått från mig själv som blivande landskapsarkitekt, och samtidigt försökt gå in i rollen som utomhuspedagogiskt intresserad lärare. Vad i detta ämne skulle jag kunna undervisa ute på skolgården om förutsättningarna fanns? Vilka förutsättningar för detta kan skapas? De största framgångarna i detta sätt att tänka fick jag genom att läsa *Lokal Kursplan för grundskolan i Aneby kommun*. Genom att läsa kursplanen fick jag reda på vilka moment som ingår i undervisningen i årskurs ett till sex. Där finns inga bilder eller givna svar utan jag kunde utgå från mina egna tankar.

Gestaltningens arbetet har pågått under större delen av tiden för detta kandidatarbete, varvat med litteraturstudier och skrivande. Under arbetet med gestaltningen av skolgården har jag haft diskussioner med Susan Paget, och min handledare Petter Åkerblom, båda forskare inom ämnet vid institutionen för stad och land. De har gett mig värdefull vägledning för att komma vidare och inspiration bland annat genom ifrågasättande.

Besök i Vireda

Under våren har jag besökt Vireda skola vid två tillfällen. Det första besöket, som ägde rum i februari, gav mig tillfälle att få en uppfattning om skolgården. Vid det andra besöket, 18 april 2008, hade jag med mig ett gestaltungs-förslag som jag presenterade för rektor, personal och elever på Vireda skola samt Aneby kommuns projektansvarige.

Utomhuspedagogik då och nu

Pedagoger har länge förespråkat att inläring ska ske med alla våra sinnen. Man ska komma i kontakt med verkligheten och få upplevelser i naturen. Aristoteles (384-322 f.Kr.) kan ha varit en av de första som förespråkade lärande i naturen. Maria Montessori (1870-1952) är ett annat välbekant namn då hennes utarbetade pedagogik används i speciella Montessoriskolor. Ellen Key (1849-1926) ansåg att barnen fick fjärde- eller femtehandsföreställningar genom böcker. De borde istället få förstahandsupplevelser genom att själva upptäcka ute i verkligheten (Stensson 2007).

Att det idag är många som inser vikten av **att vara ute för att lära in** råder det inga tvivel om. Naturskolor landet runt ordnar heldagar med utomhusaktiviteter dit klasser får komma och delta, skolorna själva organiserar friluftsdagar, lägerskolor och så vidare. Lärare som har utvärderat utedagar på Nynäshamns naturskola berättar om elever som är lugnare och lyssnar bättre än när de är i klassrummet, att en "svag" elev växte en hel del när det visade sig att han var duktig på småkryp och att elever som är framåt i klassrummet kan känna osäkerhet i naturen (Nynäshamns naturskola 2007). Jag tycker att det verkar som att ojämnheter bland barnen rätas ut då de vistas i en annan miljö än den vardagliga och att barnen får en annan roll utomhus än inne i klassrummet.

På lärarhögskolan idag behandlas inte utomhuspedagogik i speciellt stor utsträckning. Elin Werning som tog examen för ett år sedan vid lärarhögskolan i Jönköping berättar för mig att utomhuspedagogik endast har varit en del i en kurs men inte föremål för examination (Werning, muntl).

Varför utomhusundervisning

Anders Szczepanski resonerar kring vad skolan idag har att lära av tankar som Ellen Key formulerade redan i början av 1900-talet.

"Det som fortfarande saknas i lärandesammanhang är nämligen, som vi så många gånger konstaterat, realupplevelser av fenomenen. Att veta något innebär inte att man automatiskt *förstår*. Vi måste lära i naturliga sammanhang och bli berörda, vi måste *gripa för att begripa* för att utveckla begreppsförståelse" (Dahlgren et al. 2007, s.17).

Vidare frågar Szczepanski sig varför referatkunskap i klassrum har större värde än erfarenhetskunskap förvärvad i andra miljöer, när verkligheten så ofta avslöjar att det endast är den praktiskt vunna kunskapen som kan tillämpas på nya områden. Szczepanski hävdar också att undervisningen i dagens skola behöver bli mer verklighetsanknuten och upplevelsebaserad (Dahlgren et al. 2007).

Med alla sinnen

När lärarna förlägger undervisningen utomhus ger de eleverna möjlighet att ta in kunskap på andra sätt än vad de gör inomhus. Nynäshamns naturskola presenterar flera argument för utomhuspedagogik (2007).

- Fler barn hittar sitt eget sätt att lära in på och får lättare att komma ihåg eftersom fler sinnen aktiveras utomhus. Sådant kan bidra till att höja barnens självförtroende vilket i sin tur kan ge ökad delaktighet och framtidstro.
- Barnen behöver inte hålla samma låga samtalston ute som det är önskvärt inomhus i ett klassrum. Det ger dem chans att diskutera och samarbeta om sina uppgifter på ett naturligt och utvecklande sätt.
- Lek och fysisk aktivitet vävs naturligt in i lärandet.
- Utomhus kommer de olika ämnena integreras automatiskt.
- Utomhus finns möjligheten att uppleva naturliga fenomen som ger barnen en insikt om livet på jorden, och därtill får de en känsla för naturen som inte går att skaffa sig inomhus.

För hälsans skull

Utomhusundervisning ger hälsan ett uppsving. Nina Nelson är överläkare på barnkliniken på universitetssjukhuset i Linköping. Hon beskriver rörelse som glädje och att kroppslig kontakt skänker självbeträffelse. Nelson menar att det är viktigt för de barn som inte kommer till sin fulla rätt i klassrummet på grund av till exempel motorisk oro eller osäkerhet i samspelet med klasskamraterna. Utomhus används, värderas och aktiveras andra egenskaper än färdigheten att sitta stilla och ta emot det sagda eller skrivna ordet (Dahlgren et al. 2007).

I Linköpings kommun genomfördes 2002-2004 en studie där man ville undersöka om undervisning utomhus kunde minska stressnivåer hos elever och lärare (Dahlgren et al. 2007). Man införde utomhusundervisning 15 studiedagar fördelade under ett läsår. I studien deltog en grundskola som försöksskola samt en kontrollskola. Efter genomförandet uppmättes signifikant sänkta salivcortisolhalter (stresshormon) hos eleverna i försöksskolan jämfört med eleverna i kontrollskolan. Regelbunden fysisk aktivitet har samma effekt och påverkar dessutom immunförsvaret positivt (Dahlgren et al. 2007).

Inggerd Ericsson har vid Malmö högskola skrivit en doktorsavhandling där hon har undersökt relationer mellan barns motorik, koncentrationsförmåga och skolprestationer. Hennes studie visar att barns skolprestationer förbättras med ökad fysisk aktivitet och extra motorisk träning (Ericsson 2003). Ericsson menar att skolan både kan och borde göra mer för att stimulera alla elevers motoriska utveckling. Enligt hennes undersökning ger en lektion med rörelse varje dag positiva effekter till skillnad från två idrottslektioner i veckan som inte är tillräckligt.

Skolträdgård

Under tiden för detta arbete har jag upptäckt och fått en djupare förståelse för skolträdgårdens betydelse än vad jag tidigare har haft. För ett utomhuspedagogiskt syfte kan skolträdgården ge mycket. Petter Åkerblom skriver att i en skolträdgård får barnen själva vara med och utveckla sin fysiska miljö på ett konkret sätt, i jämförelse med att gå ut och plocka bär i en skog som någon annan sköter om. Att driva en skolträdgård är en aktivitet som skiljer sig från de flesta andra aktiviteter i skolan, och innebär ett tidskrävande engagemang över terminsgränserna (Åkerblom 2005). Trots, eller snarare tack vare, den extra arbetsbördan erbjuder en skolträdgård mycket kunskap som dessutom är ämnesöverskridande. Om det även finns en kompost på skolgården finns ett helhetsperspektiv över matens kretslopp som man kanske inte annars förstår eller reflekterar över. En skolträdgård kan ge alla som arbetar med den en insikt i hur man på ett sätt kan jobba för ett hållbart samhälle, vilket är aktuellt med den nu pågående klimatdebatten.

Skolträdgården har varit ett inslag på skolgårdar från 1842 då den första folkskolestadgan publicerades fram till 1960-talet. Försörjningsbehovet på 1800-talet och i början på 1900-talet var stort och man insåg vikten av att kunna odla sina egna grönsaker. Olsson refererar till Åkerblom som menar att när man fick det bättre efter andra världskriget och man kunde köpa sin frukt i affären behövde man inte längre odla själv. Skolträdgårdarna försvann av samma anledning som de anlades: försörjningsbehovet (Olsson 1995).

Hinder (?) för utomhusundervisning

Vad är det som hindrar lärare att använda närmiljön till undervisning? Anders Szczepanski hänvisar till en studie gjord av Patrik Grahm som visar att 20-25 procent av lärarna från förskola till och med årskurs sex inte klarar att genomföra utomhusaktiviteter. Det största hindret som uppgavs vid tiden av studien var bristen på lämpliga områden för aktiviteterna (Dahlgren et al. 2007). Nic Nilsson återger orsaker till att lärare inte använder skolgården på lektionerna ur *Använd skolgården!* av Big Almström med flera. Barngrupperna är för stora för att hantera rent organisatoriskt och det saknas personal som kan hjälpa till då klassen ska delas i mindre grupper. En del upplevde att ansvaret för att ha hand om så många elever utomhus var för stort (Nilsson 2003).

I *Utomhuspedagogik och lägerskola* berättar Lennart Stensson och Lars-Erik Nilsson om sina tankar efter ett möte med Steve van Martre. van Martre har undersökt varför, trots duktiga ledare, inte alla deltagare visste vad som skulle hända under arbetspasset utomhus. Han observerade samlingar inför aktiviteter utomhus och kunde efter några dagar kategorisera deltagarna i fyra grupper utifrån deras uppmärksamhet gentemot ledaren. Från de trogna eleverna som står nära ledaren och kommunicerar med denna, till dem som befinner sig längst ifrån ledaren och kan vara på väg åt ett annat håll. van Martre kom efter detta fram till att all information av denna typ bör ske i cirkelform. Då är alla lika nära ledaren och alla har samma chans att kommunicera med varandra (Stensson 2007).

Åkerblom hänvisar till sin Lic-avhandling när han tillsammans med Olsson skriver att pedagoger efterfrågar ”grön kompetens” i skolan (Åkerblom och Olsson 2003). Det är i regel lärarna själva, tillsammans med barnen, som får ordna de fysiska förutsättningarna när utemiljön ska tas i anspråk. Om skolförvaltning, fastighetsägare och brukare kommunicerar med varandra kan skolgårdar användas som en pedagogisk resurs i större utsträckning än om parterna verkar var för sig. ”För att fler pedagoger ska vara ute oftare, skulle de ha glädje av den kompetens som finns hos förvaltare och entreprenörer” (2003 s.3).

Det här tyckte barnen

Svaren på de båda enkäterna blev snarlika. De flesta elever staplade önskemål om vad de ville ha på skolgården, istället för att besvara frågan vad de vill göra. De elever som hade uppmärksammat frågan Vad vill du *göra* på din skolgård? svarade till exempel *jag vill spela fotboll* när de andra skrev *fotbollsplan*.

Svaren på den senare enkäten motsvarade inte mina förväntningar om en mer målande bild av vad de vill göra på skolgården. För att få det, borde jag kanske ha ställt frågan på ett annat sätt eller vara på plats själv och fråga dem. Eftersom förskoleklassen fick ta med sig den enkät de besvarade hem genomsyrar förmodligen även föräldrarnas åsikter deras svar.

Jag har tolkat vissa önskemål om redskap som en önskan att utföra en viss aktivitet, som att klättra, snurra eller bara vara stilla. Önskemål om redskap som fotbollar och sparkcyklar anser jag ligga utanför mitt område som landskapsarkitekt, men min roll utgörs då i att skapa förutsättningar där redskapen kan användas.

Idag består skolgården nästan enbart av grus och sand vilket både barn och personal är överens om inte hör hemma på deras skolgård. Istället vill barnen ha asfalt och gräs.

	Förskolan	Åk 1	Åk 2	Åk 3	Åk 4	Åk 5	Åk 6
Vanligaste svaret	Stor sandlåda	Studsmatta	Fler gungor	Slänggunga	Basketplan	Fotbollsmål	Bandyplan
Andra vanligaste svaret	Fler gungor	Linbana	Hopprep	Linbana	Bandyplan	Fotbollsplan i gräs	Basketplan
Tredje vanligaste svaret	Fotbollsplan	Fler gungor	Slänggunga	Bandyplan	Fotbollsplan i gräs	Fotbollsplan i grus	Fotbollsmål med nät

Tabell 1. Sammanställning av de tre vanligaste svaren på den första enkäten barnen svarat på.

	De vanligaste svaren:
Åk 1	Titta i teleskåp i ett astronomitorn Klättra i en ny tall Åka skidor och pulka
Åk 2	Jag vill kunna sitta på en bänk
Åk 3	Jag vill gunga på en slänggunga Jag vill kunna spela bandy Jag vill spela basket
Åk 4	Jag vill spela bandy Jag vill spela basket Jag vill spela fotboll

Tabell 2. Sammanställning av de vanligaste svaren på den andra enkäten barnen svarat på. Här redovisas endast de önskemål som är ett direkt svar på enkätens frågeformulering.

Argumenten för utomhusundervisning är många och starka. Utifrån dessa och elevernas önskemål redovisar jag på följande sidor ett gestaltungsförslag över Vireda skolgård.

Beskrivning av dagens situation på Vireda skolgård

Omgivning

Norr om skolan går den landsväg som genom Vireda leder kommunens invånare till Aneby. Norr om vägen ligger Vireda kyrka med tillhörande kyrkogård. Skolan omgärdas i öster och söder av en lövskog. På skolgårdens västra sida ligger Vireda hembygdsgård och en parkering där personalen parkerar sina bilar.

Hembygdsgård

Parkering

Lekredskap bakom gamla skolan.

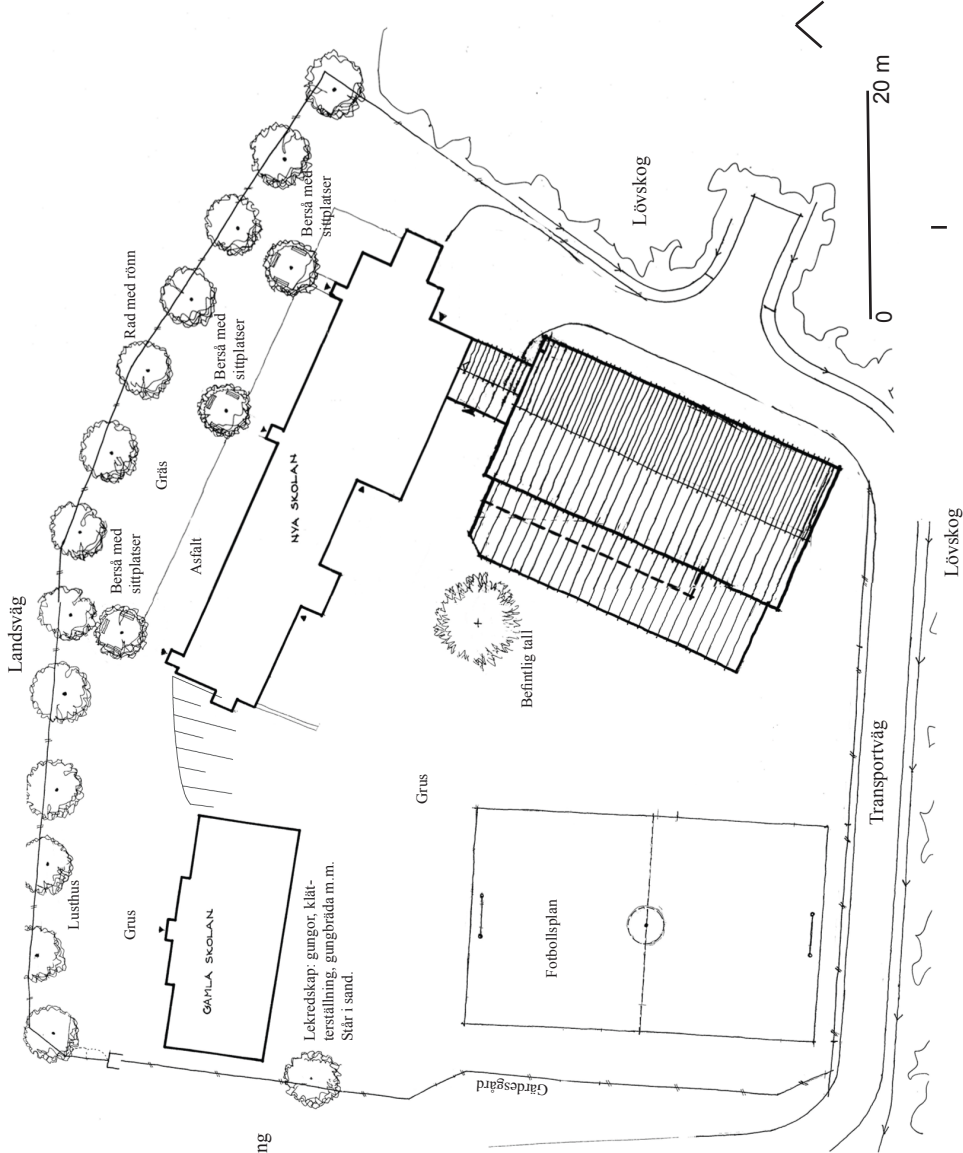
Södra delen

Skolgården består till största delen av grus och sand. Olika fraktioner som en gång har haft sin plats är idag blandade och gräs börjar ta över vid lekredskapen istället för den sand som egentligen utgör markmaterialet. På skolgården finns en fotbollsplan vars placering var bestämd innan jag kopplades in i arbetet.

Vy över den södra delen av skolgården.

Kyrka och kyrkogård

Norra delen

Endast vid entréerna på skolans norra sida finns det en liten gräsmatta och en del asfalt. Denna yta ska räcka till för alla vilket gör att gräset snabbt blir slitet. På gräsmattan finns tre bersåer med bord och bänkar. Asfalten är sprucken. Vid gamla skolan står ett lusthus som används frekvent i lekar och som våderskydd.

Norra delen av skolgården framför nya skolan, här syns en del av vegetationen på skolgården.

Vegetation

Längs med landsvägen norr om skolan står en idag ofullständig rad med rön. Dessa, tillsammans med en stor tall, utgör de enda träden på skolgården. Eftersom rönarna står i norr ger de aldrig barnen någon skugga att vistas i. Lövskogen som omger skolgården gör att den känns rikare på träd än vad den egentligen är.

Transportväg

Runt skolgården leder en väg för transporter till matsalen och aktivitetshallen. Denna avgränsas mot skolgården med ett staket.

Höjdskillnad

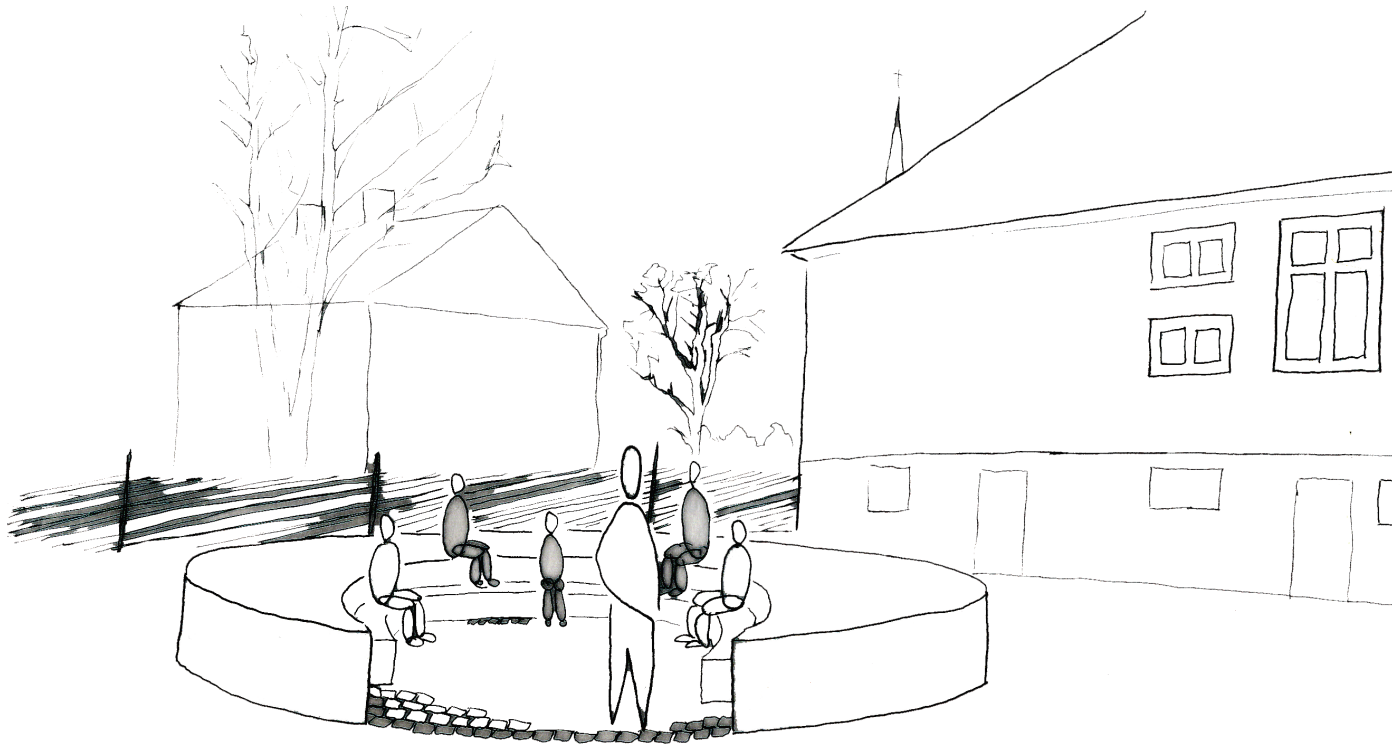
Skolgården är i stort sett plan men nivån på gårdens norra del är högre än den stora planen söder om husen. Höjdskillnaden tas mellan gamla och nya skolan i en sluttning. Lutningen är stor, 4-5 %, vilket gör den något obekvämt att gå i, och är för brant för att vara tillgänglig för alla. På vintern kan det bli mycket halt då snö trampas ihop.

Sluttning mellan nya och gamla skolan.

Planen är gjord för A3-format.

Gestaltningsförslag

Samlingsplats

En amfiteaterliknande samlingsplats. Här kan lärarna samla sina elever i den modell som förespråkas av Steve van Martre: cirkelformen (se Hinder (?) för utomhuspedagogik). I två våningar får barnen sittplatser varifrån de kan rikta sin fulla uppmärksamhet mot den som talar. Amfiteatern kan bli den plats man börjar och avslutar varje lektion utomhus på. Samlingsplatsen kan även användas i rasternas aktiviteter. Här kan man klättra, springa runt, gömma sig i / bakom eller sitta och ta det lugnt med kompisarna. Markbeläggningen består av storgatsten vilka emellan man kan låta klivtåliga växter sprida sig.

Grön del av skolgården

I samklang med barnens önskemål om mera gräs, träd och buskar föreslås en grön del av skolgården där det finns mycket att upptäcka och göra. Mellan grusplanen och aktivitetshallen höjer sig tre stycken ca två meter höga kullar ur en annars lätt böljande gräsyta. Här får också en stor rund sandlåda en central plats på skolgården. Från toppen på kullen närmast sandlådan föreslås en rutchkana som landar i sanden. Barnen önskar en slänggunga, vilken kan få plats i sandlådan, men tar i så fall en stor del av lekytan i sanden i anspråk. I denna del av skolgården kan barnen springa, rulla, klättra och hoppa, vilket är en naturlig del av leken men också ett grovmotoriskt mål i idrott och hälsa.

Träd av olika arter att följa under hela året planteras i denna vegetationsrika del av skolgården. Vårblommande fruktträd står sida vid sida med vintergröna barrträd. Med ett blandat växtmaterial kan barnen lära sig att känna igen och skilja på olika arter genom att uppleva dem i verkligheten, och på så sätt få en långvarig kunskap. Även buskagen utgörs av olika arter. Stor prioritet bör läggas på sådana arter som lockar till sig insekter och fjärilar, såsom getapel och tidigblommande salix. Röjda hålrum i buskagen blir tillsammans med pilkojor spännande rum att krypa in i. Vegetationen bör också utgöras av sådana arter som ger material att samla in och använda i undervisningen, till exempel kottar och barr av olika slag, bär, frukt och kvistar.

All vegetation kan barnen själva få vara med att plantera. De får då en personlig relation till växterna vilket kan göra att det blir mer intressant att följa deras tillväxt och att vårda dem.

Eldstad

För ett utomhuspedagogiskt syfte är det bra att kunna göra upp eld. En eldstad kan placeras i gränzonen mellan grusplanen och gräsmattan eller någonstans i den gröna delen av skolgården. Med en eldstad finns det chans att till exempel laga mat över öppen eld och följa vattnets stadier från fast till flytande och slutligen gasform. Det senare hör till begrepp eleverna ska ha kunskaper om i slutet av årskurs fem enligt Lokal kursplan för grundskolan i Aneby kommun.

Sverige-karta

På asfalten nedanför gamla skolan finns plats för en målad karta i skala 1:100 000 över Sverige. Målningen blir 15,7 m lång i nordsydlig riktning. Elever och lärare kan tillsammans måla upp kartan. Genom att välja permanent asfaltfärg till vissa delar, som riksgränsen, och färg som försvinner till andra delar, blir planen en föränderlig del på skolgården. Elever och lärare får själva bestämma vilka element som ska finnas med på planen när just de ska använda den. Sjöar, städer, åar, landskapsgränser, de andra nordiska länderna och såklart Vireda! Planen kan användas i flera ämnen men blir extra användbar i geografiundervisningen.

Skolträdgård

Här på gräsplanen kan en skolträdgård i önskad form och utformning anläggas. Elever och personal på skolan får tillsammans bygga upp en skolträdgård. Små utvecklande steg framåt varje år kan vara lämpligt för att växa in i verksamheten och inte ta sig vatten över huvudet. För att få en positiv erfarenhet av skolträdgården är det en god idé att börja med lättodlade grönsaker och blommor. Rådisor och rödbetor är tacksamt att börja med då de ger ett snabbt och roligt resultat. Tacksamt är också pumpa och squash som kan bli väldigt stora (Selin 2007) och användas i till exempel matematikundervisning. Om man önskar ha en kompost på skolan är det lämpligt att placera den i närheten av skolträdgården för att inte behöva förflytta skräp och färdig jord alltför långt.

Vattensystem

I slutningen längs med gamla skolan anläggs ett vattensystem.

På den övre delen av skolgården byggs en damm upp av naturliga stenblock. Likt en damm byggt för vattenkraft kan man genom en anordning stänga till utloppet så att vattnet samlas i dammen. Annars låter man vattnet rinna över kanten så att ett litet vattenfall bildas. Vattnet rinner ner i en ränna som leder till en nedre damm där det finns en pump som kan leda vattnet tillbaka till den övre dammen igen.

Vattensystemet behöver inte vara fyllt hela tiden utan kanske bara när det regnar. Det blir då spännande att få följa processen från ett torrlagt till ett vattenfyllt system och kanske låta en liten båt följa strömmen. Vill man ha vatten i systemet när det är torrlagt är det lätt att fylla upp det med en vattenslang.

Vatten är ett element som kan användas i många ämnen. För biologiundervisning finns möjlighet att skapa en vattenbiotop med växter och insekter. I matematiken kan man mäta och väga utan att behöva bry sig om att räkna spilla vatten på ett golv inomhus. Genom att sätta ett vattenhjul och en liten elgenerator i rännan kan man visa exempel på vattnets historia som kraftkälla.

Plattlagda ytor

De plattlagda ytorna på skolgårdens norra och södra del utgörs av 30*30 cm stora betongplattor. På en eller flera platser kan 50*50 cm stora plattor läggas i ett ruttmönster som stöd i till exempel matematiklektioner.

Vid tillverkningen av betongplattor till skolgården kan eleverna få vara med. De kan få sätta sin prägel på varsin platta med avtryck eller färg. Detta blir ett utomhuspedagogiskt moment som ger ett bestående intryck på skolgården. Om plattorna får olika färger kan de bli ett hjälpmedel i undervisning, till exempel för att mäta temperatur på mörka respektive ljusa ytor när de varit solbelysta en tid.

Grusplan

Grusplanen är kanske den del av skolgården som används mest frekvent under rasterna. Då är den främst föremål för fotboll vilket hör till det önskemål som var vanligast bland svaren på enkäterna, fotbollsplan. Kanske kan grusplanen komma att bli den del av skolgården som används mest frekvent även i utomhusundervisningen. I sådant fall blir den föremål för många olika aktiviteter.

Med en stor öppen yta öppnas många möjligheter till undervisning utomhus. I grus kan man rita upp vad helst man önskar. Cirklar, kvadrater, rektanglar och trianglar. Blommor, infrastruktur eller varför inte bygga upp en hel stad i modellform? Här kan stora grupper samlas som när alla klasser gör något gemensamt, och här kan övningar som kräver stora ytor äga rum.

Skala 1:400

Planen är gjord för A3-format, så att s.9 och s.10 bildar ett uppslag.

Diskussion

Jag tror att om **förutsättningar** för utomhuspedagogik skapas i skolans utemiljö, kommer den att användas i detta syfte i större utsträckning. Men jag förmodar, och erfar själv genom detta arbete, att det kan vara svårt som landskapsarkitekt att ensam skapa dessa förutsättningar. Landskapsarkitekter har inte tillräcklig insikt i undervisningens alla delar och i regel inte någon pedagogisk utbildning. Istället borde arbetslag bildas där landskapsarkitekter och pedagoger tillsammans arbetar fram skolgårdens utformning.

Det är förmodligen inte så lätt som det låter att ta med sig barnen ut under lektionerna. De upplevda **svårigheter** jag skrivit om tidigare behöver enligt min uppfattning inte vara något hinder om undervisningen förläggs inom skolgårdens ramar. Avståndet till skolbyggnadernas bekvämligheter finns inom kort avstånd, och ytan är begränsad. En väl planerad skolgård hjälper och blir ett stöd för lärarna i utomhusundervisningen. Elever och lärare kan tillsammans bygga upp fungerande rutiner kring lärandet utomhus, i en takt som passar dem.

Pedagoger och andra yrkesgrupper har i århundraden förespråkat utomhuspedagogik, men ändå verkar det som att få verksamma pedagoger idag använder sig av uterummet i undervisningen. Kanske är klassrummets fyra väggar alldeles för trygga för att lämna, om så bara för en lektion. Utifrån lärares utvärdering av utedagar på Nynäshamns naturskola verkar det som att ojämnheter bland barnen rätas ut då de vistas i en annan miljö än den vardagliga och att barnen får en annan roll utomhus än inne i klassrummet. Detta borde främja kamratskap inom klasser och på skolor.

I den tidigare nämnda studien i Linköpings kommun ingick djupdiskussioner med lärarna som visar att de med en utomhuspedagogisk fortbildning blev mer positiva till varierat lärande (Dahlgren et al. 2007). Verksamma lärare som inte använder uterummet i sin undervisning bör erbjudas en **fortbildning** där de själva får prova användbara övningar och lekar. Det kan vara så att det i dagens lärarutbildning läggs alltför liten vikt vid utomhuspedagogik. Efter samtal med Werning drar jag slutsatsen att utomhuspedagogik borde få betydligt större plats på lärarutbildningen (vid Jönköpings högskola).

Stärkt av den kunskap jag har fått genom detta arbete är jag övertygad om att utomhuspedagogik måste få ett större utrymme i grundskolan än vad det i regel har idag. Möjligheten till ett mer **varierat lärande** för elever i grundskolan borde för alla lärare vara ett mål att sträva efter. För mig betyder ett varierat lärande undervisning både utomhus och inomhus. Det kan vara på skolgården eller på längre exkursioner, och inomhus i klassrum eller i andra lokaler. En större variation i undervisningen när jag gick i grundskolan är jag säker på hade gett mig minnen som räckt längre än de få jag har idag.

Med den nu pågående klimatdebatten borde det återigen bli aktuellt med **skolträdgårdar**. Barnen kan lära sig i skolan hur man kan odla själv i trädgården hemma, på balkongen eller i sommarstugan och i sin tur lära sina föräldrar som gick i skolan under den tid då det inte var ett inslag i skolan. Åkerblom och Olsson ger två exempel där samarbete mellan förvaltning och skola har gett ett lyckat resultat, och därmed visat att ”gröna frågor” under till exempel sommarlovet inte borde vara ett problem (2003). Att arbeta i en skolträdgård skulle naturligt innebära rörelse och fysisk aktivitet för alla inblandade, vilket ger positiv effekt på både skolprestationer och hälsa.

Jag har fått kunskap om utomhuspedagogik främst genom att läsa böcker. Jag saknar dock en mer personlig kontakt med en verksam pedagog inom utomhuspedagogik för att få mer kunskap och inspiration. Detta borde jag ha planerat in från början, gärna samtidigt som ett studiebesök på en skola med utomhuspedagogisk inriktning.

Källförteckning:

Dahlgren, L O., Sjölander, S., Strid, J P. & Szczepanski, A. (Red.) (2007). *Utomhuspedagogik som kunskapskälla - närmiljö bli lärmiljö*. Studentlitteratur.

Nynäshamns naturskola. (2007). *Att lära in ute året runt*. Falun Research Centre

Nilsson, N. (2003). *Barnperspektiv på planeringen*. Tierps tryckeri

Stensson, L. (2007). *Utomhuspedagogik och lägerskola*. Umeå universitet

Olsson, T. (1995). *Skolgården – det gränslösa uterummet*. Uppsala: Almqvist & Wiksell tryckeri AB

Åkerblom, P. (2005). *Med himlen som tak*. Gröna Fakta no 8. Movium, SLU

Lokal kursplan för grundskolan i Aneby kommun. Gällande kursplan

Olsson, T. m. fl. (2002). *Skolgården som klassrum – året runt på Coombes School*. Lund: BTJ Tryck AB

Selin, E. (2007). *Rum för utelek*. Hässleholm: Exakta AB

Elektroniska källor:

Ericsson, I. (2003). *Motorik, koncentrationsförmåga och skolprestationer – en interventionsstudie i år 1-3*. Sammanfattning av doktorsavhandling. Malmö högskola, lärarutbildningen, No. 6. Pdf-format. Tillgänglig:

http://dspace.mah.se/bitstream/2043/999/1/motorik_sammanfattn.pdf

Åkerblom, P. & Olsson, T. (2003). *När förvaltning och skola samverkar skapas nya möjligheter*. Gröna Fakta No. 4. Pdf-format. Tillgänglig:

<http://www.movium.slu.se/publikationer/grfakta.cfm>

http://www.lantmateriet.se/templates/LMV_Page.aspx?id=2680

Muntliga källor:

Johansson, Ingrid, lärare på Vireda skola. Kontinuerliga telefonsamtal mars-maj 2008.

Werning, Elin, examinerad lärare VT 2008 vid Jönköpings lärarhögskola. Telefonsamtal 08-05-13.

Böcker för utomhuspedagogisk inspiration:

- Skolgården som klassrum – Året runt på Coombes School. Olsson, Titti.
- Rum för utelek – Selin, Eva.
- Att lära in ute året runt – Nynäshamns naturskola.
- Att lära in matematik ute – Serie från Naturskoleföreningen, olika ämnen behandlas i serien.

Vad vill du göra på din skolgård?

Jag går i klass

Tack för hjälpen! / Frida